

NÂNG CAO Ý THỨC SỬ DỤNG MẠNG XÃ HỘI CỦA SINH VIÊN HIỆN NAY

Phạm Thế Dũng

Trường Đại học Nguyễn Huệ

Email: thethaominhanh@gmail.com

Tóm tắt: Mạng xã hội (MXH) đã và đang trở thành phương tiện thông tin phổ biến, thiết yếu trong đời sống của con người nói chung, sinh viên Việt Nam nói riêng. Bên cạnh những mặt tích cực, MXH cũng chứa đựng và tiềm ẩn nguy cơ có thể gây ra nhiều ảnh hưởng tiêu cực đến sinh viên nếu họ không có kiến thức, kỹ năng khi tham gia MXH. Vì vậy, việc nâng cao ý thức sử dụng MXH cho sinh viên rất cần thiết, giúp họ khai thác, sử dụng, phát huy những lợi ích của MXH trong học tập và cuộc sống.

Từ khóa: Mạng xã hội, sinh viên, ý thức.

Nhận bài: 12/3/2025; Biên tập: 13/3/2025; Phản biện: 14/3/2025; Duyệt đăng: 17/3/2025.

1. Đặt vấn đề

Chúng ta đang sống trong thế giới toàn cầu hóa, “một thế giới phẳng” với sự phát triển bùng nổ của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0. Cùng với sự phát triển của Internet, MXH đã có bước phát triển mạnh mẽ, tác động lớn đến mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Những trang mạng phổ biến hiện nay như Facebook, Youtube, Tiktok, Instagram... đã nhanh chóng thu hút hàng tỉ người tham gia, không phân biệt độ tuổi, giới tính cũng như thành phần xã hội, trong đó có sinh viên. Dưới sự tác động của mạng xã hội, đa số sinh viên đều có ý thức sử dụng, khai thác mặt tích cực của MXH một cách có hiệu quả để phục vụ cho học tập và rèn luyện của bản thân. Tuy nhiên, bên cạnh đó, một bộ phận sinh viên vẫn chưa có nhận thức đúng khi sử dụng MXH, từ đó dẫn đến có những hành vi ứng xử thiếu văn hoá như những phát ngôn, bình luận nói xấu, xúc phạm danh dự nhân phẩm của người khác; tiếp nhận và đăng tải, chia sẻ thông tin giả mạo, sai sự thật, văn hoá đồi trụy, bạo lực... Mặt khác, lợi dụng sự phát triển của MXH, các thế lực thù địch, phản động đăng tải, tuyên truyền nhiều nội dung xấu, độc. Từ đó, ảnh hưởng lớn đến quá trình học tập, rèn luyện và phát triển nhân cách của sinh viên. Vì vậy, việc nâng cao ý thức sử dụng MXH của sinh viên hiện nay là vấn đề có ý nghĩa lý luận và thực tiễn cấp thiết.

2. Nội dung

2.1. Mạng xã hội và ý thức sử dụng mạng xã hội của sinh viên

Mạng xã hội còn được gọi là mạng xã hội ảo, MXH trực tuyến được hình thành trên không gian mạng trong thập niên cuối thế kỷ 20, bắt đầu bằng sự ra đời của Classmates.com (1995); Six Degrees (1997), kế đến là sự nở rộ của một loạt các trang mạng khác nhau như Friendster (2002); Facebook (2004), Instagram, Twitter, Tiktok. Tại Việt Nam, các MXH bắt đầu du nhập từ những năm 2000 dưới hình thức các trang nhật ký điện tử (blog). Các MXH đầu tiên có thể kể đến là Youtube

(2006), Zing me (2009), Zalo, Gapo, Lotus... Ngày nay, MXH đã trở nên quen thuộc trong đời sống, tác động sâu sắc đến lối sống của con người trong nhiều hoàn cảnh khác nhau.

Tại khoản 22, Điều 3, Chương 1 của Nghị định số 72/2013/NĐ-CP về Quản lý, cung cấp, sử dụng dịch vụ internet và thông tin trên mạng nêu rõ: “Mạng xã hội (social network) là hệ thống thông tin cung cấp cho cộng đồng người sử dụng mạng các dịch vụ lưu trữ, cung cấp, sử dụng, tìm kiếm, chia sẻ và trao đổi thông tin với nhau, bao gồm dịch vụ tạo trang thông tin điện tử cá nhân, diễn đàn (forum), trò chuyện (chat) trực tuyến, chia sẻ âm thanh, hình ảnh và các hình thức dịch vụ tương tự khác” (Chính phủ, 2016). MXH tuy tồn tại dưới nhiều phương thức và mô hình khác nhau nhưng nhìn chung hiện nay, MXH hiện đại đều có một số đặc điểm:

- Là website mở, nội dung được xây dựng bởi các thành viên tham gia.
- Sự tham gia trực tiếp của nhiều cá nhân (hoặc doanh nghiệp nhưng với vai trò như những cá nhân). Sự tham gia trực tiếp của cá nhân không phân biệt tuổi tác, nghề nghiệp, giới tính, sắc tộc đã tạo nên mạng lưới phong phú, đa dạng trên không gian mạng.
- Độ tương tác cao, khả năng truyền tải và lưu trữ khổng lồ.
- Khả năng lan truyền không biên giới dựa trên những mối quan hệ có sẵn và phát triển thêm những mối quan hệ xã hội mới không giới hạn không gian, thời gian.

Theo thống kê từ báo cáo thường niên WeAreSocial Digital 2024, toàn thế giới hiện có 5,04 tỷ người sử dụng mạng xã hội, riêng Việt Nam có 72,7 triệu người sử dụng MXH chiếm 73,3% dân số với thời gian trung bình mỗi ngày là 2 giờ 25 phút thuộc top 20 trên thế giới có tỉ lệ cao (Digital, 2024). Đối với sinh viên, theo kết quả Đề tài nghiên cứu “Lối sống và định hướng giá trị của sinh viên hiện nay” do Ban Thư ký Trung ương Hội sinh viên Việt Nam khảo sát trên 26.300 sinh viên trên cả nước vào tháng 6/2023 thì có tới 85,1% sinh viên lựa chọn “lên

mạng xã hội” là việc họ làm hàng ngày, trong đó những MXH được ưa chuộng nhất là Facebook (97,8%), Zalo (97%), TikTik (85,6%), Instagram (84,7%). Xu hướng đáng chú ý là sinh viên thường dùng cùng một lúc nhiều dịch vụ MXH khác nhau (Đoàn thanh niên, 2023). Ngoài ra, theo dữ liệu của DataReportal, tính đến tháng 01/2024, có 72,7 triệu tài khoản người dùng mạng xã hội đang hoạt động tại Việt Nam. Trong đó, dữ liệu được công bố cho thấy có 72,55 triệu người sử dụng mạng xã hội ở độ tuổi từ 18 trở lên tại Việt Nam đầu năm 2024, tương đương với 99,2% dân số từ 18 tuổi trở lên vào thời điểm đó. Tuy nhiên, số liệu này tập trung lớn vào hai nhóm tuổi: nhóm 18 - 24 tuổi và nhóm 25 - 34 tuổi và chiếm gần 60% lượng người sử dụng mạng xã hội vào tháng 01/2024 (Digital, 2024). Có thể thấy sinh viên cũng nằm trong nhóm tuổi sử dụng mạng xã hội nhiều nhất ở nước ta hiện nay. Mạng xã hội, bản thân nó không có lỗi, đó là một công cụ cực kỳ hữu ích phục vụ đời sống con người. Vấn đề đặt ra là mỗi người cần trở thành người sử dụng MXH thông minh, có ý thức và trách nhiệm trên phương diện cung cấp thông tin và chia sẻ thông tin, đặc biệt là với các bạn trẻ, trong đó có sinh viên.

Nhận thức của sinh viên là một yếu tố quan trọng, góp phần định hình tư tưởng và trách nhiệm công dân của thế hệ trẻ. Trong bối cảnh với sự phát triển mạnh mẽ của MXH với những tác động tích cực và tiêu cực thì ý thức sử dụng MXH của sinh viên cũng có sự phân hoá rõ rệt. Có những sinh viên đã biết khai thác những lợi ích của MXH để phục vụ tốt cho việc học tập và rèn luyện của bản thân. Nhưng cũng có không ít sinh viên do nhận thức chưa đúng nên khi tham gia MXH có những ứng xử “thiếu văn hoá”, thậm chí còn vi phạm pháp luật.

Thực tế cho thấy, đa số sinh viên đều có ý thức sử dụng MXH một cách lành mạnh, biết lựa chọn và chia sẻ thông tin một cách có trách nhiệm, làm cho môi trường mạng trở thành nơi lan toả những giá trị sống tích cực cho cộng đồng. MXH đã và đang đóng vai trò quan trọng các phong trào sinh viên tình nguyện vì cuộc sống cộng đồng như “Sinh viên 5 tốt”, “Mùa hè xanh”, “Tiếp sức mùa thi”, “Xuân tình nguyện”... MXH với đặc thù là một kho tài nguyên học tập, lưu trữ lượng thông tin khổng lồ, nhiều sinh viên đã có ý thức sử dụng vào mục đích học tập. Điển hình như các trang, nhóm học tiếng Anh được lập ra trên các trang MXH, các hoạt động nhóm được thành lập để chia sẻ và trợ giúp nhau trong việc học như tài liệu ôn tập, chia sẻ kinh nghiệm, tinh thần học tập. Bên cạnh đó, nhiều sinh viên còn có ý thức sử dụng MXH để tạo dựng và thiết lập các mối quan hệ mà không bị hạn chế bởi không gian, tìm kiếm việc làm và kinh doanh online hoặc sử dụng MXH để giải trí sau những giờ học căng thẳng hay áp lực từ cuộc sống.

Tuy nhiên, bên cạnh đó, một bộ phận không nhỏ sinh viên chưa có nhận thức đúng khi sử dụng MXH. Được

biểu hiện sinh viên dành khá nhiều thời gian để sử dụng MXH. Theo nghiên cứu của Trần Thị Minh Đức - Bùi Thị Hồng Thái thì tỉ lệ sinh viên thường sử dụng MXH từ 1 giờ đến dưới 3 giờ/ ngày là cao nhất (chiếm 43,5%) và từ 3 giờ đến dưới 5 giờ/ ngày (chiếm 31,5%). Đáng lưu ý là có 7,2% sinh viên bỏ ra 8 giờ/ ngày để truy cập mạng xã hội (Đức & Thái, 2014). Lượng thời gian này là đáng báo động về một trong những dấu hiệu của “*nghiện mạng xã hội*” trong sinh viên, điều này không chỉ khiến sinh viên dành ít thời gian cho việc học mà còn đưa sinh viên vào lối sống “*ảo*”, ảnh hưởng xấu đến sức khoẻ về thể chất lẫn tinh thần, tăng nguy cơ mắc bệnh trầm cảm, rối loạn lo âu, gia tăng sự cô lập, cô đơn. Thậm chí, một bộ phận giới trẻ bất chấp nguy hiểm của bản thân và những người xung quanh để “*câu view*”, “*câu like*” với các trào lưu “*đủ like là làm*”, “*nói là làm*”... dẫn đến vi phạm pháp luật gây hậu quả nghiêm trọng. Bên cạnh đó, ý thức sử dụng MXH của sinh viên vẫn chủ yếu mang tính chất giải trí, chưa nhận thức được vai trò to lớn của MXH đối với hoạt động học tập của mình, vì vậy học tập chưa phải là mục đích cao khi sinh viên sử dụng MXH. Kết quả Đề tài nghiên cứu “*Lối sống và định hướng giá trị của sinh viên hiện nay*” cho thấy, ngoài mục đích giải trí chiếm tỷ lệ cao nhất (91,4%) thì sinh viên coi MXH là kênh để liên lạc với bạn bè, người thân (89,8%); là nơi để họ thể hiện quan điểm cá nhân (68%); xây dựng hình ảnh cá nhân (52,5%)... (Đoàn thanh niên, 2023). Đặc biệt, đây là lứa tuổi nhạy cảm, dễ bị tác động bởi ngoại cảnh, kinh nghiệm sống còn hạn chế, chưa có độ chín trong cách ứng xử trên không gian mạng nên có những hành vi lệch chuẩn như đăng tải, chia sẻ, like những hình ảnh, nội dung phản cảm, đi ngược lại với thuần phong, mỹ tục của dân tộc, thậm chí lan truyền cả thông tin bịa đặt, xuyên tạc nhằm tạo sự chú ý của cộng đồng mạng mà không nhận thức được những hệ lụy và tác hại khôn lường của những hành vi đó gây ra.

Từ thực trạng trên, đòi hỏi các cơ sở giáo dục đại học phải có các giải pháp thiết thực, hiệu quả nhằm nâng cao ý thức sử dụng MXH của sinh viên, hướng tới trang bị đầy đủ kiến thức, bồi dưỡng các kỹ năng, nâng cao nhận thức, thái độ và hành vi chuẩn mực khi sinh viên tham gia MXH, từ đó góp phần xây dựng văn hoá lành mạnh, an toàn, tích cực trên môi trường mạng.

2.2. Một số giải pháp nâng cao ý thức sử dụng mạng xã hội của sinh viên hiện nay

Một là, nâng cao nhận thức, trách nhiệm và phát huy vai trò của các chủ thể

Đây là giải pháp quan trọng hàng đầu, có vai trò quyết định đến ý thức sử dụng mạng xã hội của sinh viên hiện nay. Trước hết, mỗi chủ thể là Đảng uỷ, Ban Giám hiệu các cơ sở giáo dục đại học cần nhận thức và phát huy vai trò, trách nhiệm trong lãnh đạo, chỉ đạo hoạt động nâng cao ý thức sử dụng MXH của sinh viên. Chú trọng nghiên

cứu, xây dựng chương trình kế hoạch tuyên truyền, giáo dục các kiến thức, kỹ năng sử dụng MXH phù hợp với đặc điểm của từng đối tượng sinh viên. Bên cạnh việc quán triệt sâu sắc quan điểm, đường lối của Đảng, pháp luật của Nhà nước về MXH thì mỗi trường cần phải có các văn bản hướng dẫn cụ thể hơn cho sinh viên trong đó chỉ rõ những điều cần làm - không cần làm; nên làm - không nên làm; được làm - không được làm khi sử dụng MXH. Qua đó, sẽ góp phần giúp sinh viên nâng cao nhận thức và tuân thủ đúng nội quy khi tham gia MXH. Bên cạnh đó, cần nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các chủ thể như: các Phòng Khoa, trung tâm, giảng viên, cố vấn học tập... trong việc trang bị kiến thức và kỹ năng sử dụng MXH cho sinh viên. Đối với Đoàn Thanh niên, Hội Sinh viên, các Câu lạc bộ... cần tăng cường phát động các hoạt động thi đua, các cuộc thi tìm hiểu về kiến thức, kỹ năng ứng xử trên MXH, tạo sức lan tỏa rộng rãi, lôi cuốn đông đảo sinh viên tham gia. Thiết nghĩ, MXH không phải là chủ đề mới nhưng sử dụng nó như thế nào cho hiệu quả, phù hợp, có văn hoá, đặc biệt là đối với sinh viên thì cần có sự quan tâm hơn nữa từ Đảng uỷ, Ban Giám hiệu nhà trường, các Phòng ban... để nâng cao nhận thức cho sinh viên nhằm đạt kết quả giáo dục như mong muốn.

Hai là, đẩy mạnh các hoạt động tuyên truyền, phổ biến và giáo dục kiến thức, kỹ năng về mạng xã hội và sử dụng mạng xã hội cho sinh viên

Các cơ sở giáo dục đại học cần thường xuyên tổ chức, đổi mới nội dung các hoạt động tuyên truyền, phổ biến và giáo dục kiến thức, kỹ năng về MXH. Đa dạng hoá các hình thức giáo dục bằng nhiều hình thức khác nhau như: tổ chức các buổi nói chuyện chuyên đề, các buổi tập huấn hay các buổi chia sẻ kinh nghiệm có sự tham gia của các chuyên gia tâm lý, các chuyên gia về công nghệ cũng như những diễn giả có nhiều kinh nghiệm trong việc sử dụng MXH, từ đó không chỉ thay đổi nhận thức mà còn hình thành thói quen sử dụng MXH tích cực trong mỗi sinh viên. Đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến các văn bản quy phạm pháp luật liên quan MXH như: Luật An toàn thông tin mạng (2015); Luật An ninh mạng (2018); Bộ quy tắc ứng xử trên mạng xã hội (do Bộ Thông tin và Truyền thông ban hành theo Quyết định số 847/QĐ-BTTTT, ngày 17-6-2021)... thông qua các cuộc thi hoặc lồng ghép vào bài giảng của các học phần có liên quan, từ đó giúp sinh viên nâng cao ý thức trách nhiệm khi sử dụng MXH, hạn chế hành vi vi phạm pháp luật trên không gian mạng. Bên cạnh đó, các trường cần có cơ chế kiểm tra, giám sát phù hợp để kịp thời ngăn ngừa những hành vi tiêu cực cũng như ghi nhận và có các hình thức tuyên dương những sinh viên thực hiện nghiêm túc, có những hành động đẹp, tích cực trên không gian mạng. Tăng cường tổ chức các hoạt động ngoại khoá như: thể dục

thể thao, văn hoá văn nghệ, hội trại, câu lạc bộ... để tạo sân chơi lành mạnh bổ ích cho sinh viên.

Ba là, hướng dẫn sinh viên khai thác và sử dụng mạng xã hội hiệu quả, đồng thời trang bị các kỹ năng sử dụng mạng xã hội cho sinh viên.

MXH mang đến một lượng kiến thức và thông tin khổng lồ, để sinh viên biết khai thác những mặt tích cực và hạn chế những mặt tiêu cực từ MXH, các cơ sở giáo dục đại học cần có những buổi hướng dẫn sinh viên về cách sử dụng các tính năng MXH, cách khai thác các thông tin trên MXH để phục vụ cho học tập, nghiên cứu chuyên môn, hay giải trí lành mạnh... Bên cạnh việc nâng cao nhận thức về MXH, cần trang bị cho sinh viên những kỹ năng cơ bản khi tham gia MXH. Khi có kỹ năng sinh viên sẽ sử dụng MXH hiệu quả hơn phục vụ tốt hơn cho việc học tập và rèn luyện của bản thân. Một số kỹ năng cần trang bị cho sinh viên như: kỹ năng bảo mật thông tin cá nhân trên mạng xã hội, kỹ năng quản lý thời gian sử dụng mạng xã hội, kỹ năng kiểm soát cảm xúc khi sử dụng mạng xã hội, kỹ năng nói "không" với thế giới ảo, tích cực tham gia các hoạt động trải nghiệm thực tế...

Bốn là, phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động của sinh viên trong việc nâng cao ý thức sử dụng mạng xã hội một cách có hiệu quả.

Sinh viên - nhân tố chủ quan quan trọng nhất, quyết định đến hiệu quả sử dụng MXH của chính mình. Nhân tố này chỉ được khơi dậy và phát huy khi sinh viên nhận thức rõ vai trò, tác động của MXH, từ đó chuyển hoá các yêu cầu khách quan thành thái độ, hành vi một cách tự giác. Vì vậy, trước hết sinh viên phải tự nâng cao nhận thức của mình về MXH như: hiểu biết các tính năng của các loại MXH mà mình sử dụng, các quy định pháp luật về sử dụng MXH... Bên cạnh đó, sinh viên phải tự trang bị cho mình các kỹ năng khi tham gia MXH. Đây là điều kiện hết sức cần thiết và quan trọng để nâng cao ý thức của sinh viên khi tham gia MXH. Từ nhận thức đúng và đủ, sinh viên sẽ nỗ lực và tự giác hơn trong việc lựa chọn nội dung truy cập mạng xã hội phù hợp, phân bổ thời gian hợp lý, từ đó sẽ đấu tranh với chính mình để chiến thắng những thói hư, tật xấu, nhất là những tác động tiêu cực và đầy cám dỗ của môi trường mạng. Cập nhật tri thức, hình thành cách nghĩ, cách làm chủ động, sáng tạo, xây dựng thái độ, tình cảm tích cực, năng động, sáng tạo, khuyến khích ý chí vươn lên, dám nghĩ, dám làm... Ngược lại, nếu sinh viên không được trang bị kiến thức về MXH, bản lĩnh không vững vàng, không thành thạo kỹ năng sử dụng, mạng xã hội sẽ là một "cạm bẫy" chứa đựng nhiều thông tin xấu độc hại ảnh hưởng xấu đến tình cảm, thái độ, hành vi của người dùng và có thể dẫn con người đến những bình luận, lời nói, việc làm trái với chuẩn mực đạo đức và những hành vi vi phạm pháp luật.

3. Kết luận

Ngày nay, MXH đã trở thành một bộ phận không thể thiếu trong đời sống của sinh viên. Với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học và công nghệ, chúng ta không phủ nhận những lợi ích mà MXH đem lại cho sinh viên trong học tập và cuộc sống. Tuy nhiên, để hạn chế những tác động tiêu cực, tăng cường khả năng tự miễn dịch, để kháng trước các “cạm bẫy” trên không gian mạng, đòi hỏi sinh viên phải không ngừng nâng cao ý thức khi tham gia sử dụng MXH. Chính vì vậy, việc trang bị kiến thức, kỹ năng cho sinh viên về MXH cũng như cách thức sử dụng MXH có vai trò và ý nghĩa quan trọng góp phần xây dựng văn hoá lành mạnh, an toàn, văn minh trong cộng đồng mạng, từ đó đem lại những giá trị tốt đẹp hơn cho bản thân và xã hội. ○

Tài liệu tham khảo

- [1]. Bộ Thông tin và Truyền thông (2021), số 874/QĐ - BTTTT quyết định về việc ban hành “*Bộ quy tắc ứng xử trên mạng xã hội*” của Bộ trưởng Bộ Thông tin và truyền thông.
- [2]. Đoàn Thanh niên (2023), “*Hơn 85% sinh viên được khảo sát lên mạng xã hội hàng ngày với mục đích gì*”. Truy cập https://doanthanhnien.vn/tin-tuc/hoi-sinh-vien-viet-nam/hon-85_-sinh-vien-duoc-khao-sat-len-mang-xa-hoi-hang-ngay-voi-muc-dich-gi
- [3]. Chính phủ nước CHXHCN Việt Nam (2013), *Nghị định số 72/2013/NĐ-CP ngày 15/7/2013 về “Quản lý, cung cấp, sử dụng dịch vụ Internet và thông tin trên mạng xã hội”*, tr.4.
- [4]. Đức. T. T. M & Thái. B. T. H. (2014), *Sử dụng mạng xã hội của sinh viên Việt Nam*. Tạp chí Khoa học xã hội, số 8, (tr.50).
- [5]. Digital (2024), *Bối cảnh kỹ thuật số tại Việt Nam năm 2024*. Truy cập <https://dcca.org.vn/bao-cao-ve-ky-thuat-so-viet-nam-2024->

RAISING AWARENESS OF USING SOCIAL NETWORK FOR STUDENTS TODAY

Pham The Dung

Nguyen Hue University

Email: thethaominhanh@gmail.com

Abstract: *Social network has become a popular and essential means of communication in the lives of people in general and Vietnamese students in particular. Besides the positive aspects, it also contains and potentially causes many negative impacts on students if they do not have the knowledge and skills when participating in the social network. Therefore, raising awareness of using social network for students is very necessary, helping them to exploit, use and promote the benefits of the network in their studies and lives.*

Keywords: *Social networks, students, awareness.*